

ik dit bewijzen. De mechanische prijs gegeven. En in ons land, prof. in de Christelijke dat mij geen Gerecht bekend is, de huidige. Hij bedoelt genomen het eigen schrijvers. Eigen lieten zich bij de nbaarde Godswoort gaven aan het boek verklaart Honig niet alleen betrek ook op den vorm. De zorg des Heiligen: Hij heeft ar juiste inkleeding (n) is dus het onjk aan het woord.

meest conservatieve me niet ontstemd is nu dit veelvleer hoogleraar en op den goeden weg prof. A. Noordzij zins inzien veel en ik. Maar de dankbaarheid door verlen" hoogleraar en deze aanhalingen

ding van „onver is echter, dat prof. jne definitie van de a prof. Bavinck en dge en Bohl. Is het et „zondaarsbankje" us woorden ik be

er voort: onderzoek worden omstandigheden van een maar den vorm zelf is onvoorwaarzen kring verstaan e Synodale Rapporten. 3 gezegd wordt, an aangaande zaken ereld der zintuiglijk men niet „dispuualistisch: er word?

Door den Heiligen abel te stellen zin. iten. Dat hier Babya zijn, om de zonde tegen God, is een die aan de schrijjk niet anders dan punt, dat, zooals wende eeuw innan, ba inspiratie rok „mechanisch" ver

ing „typisch intelrs van het Rapport rk zoo maar opget noodig. Zelfs ontvan bestrijding? erden, hebt terstond thisch, modern, enz. n op het voorhoofd

ad, dat zij, wiens aanviel (o.a. wijlen an eens in hunne jectief hunne meebestreed?

Brouwer citeert uit nnen, ook van prof. en prof. Honig niet ordigheid, ook jam. L. Honig de man is et studies over...

streeft, — prof. Brui-pstellen op, dat di wel zeer in trek is. oolonderwijzeressen aat zien, dat hij des onder het schrijven

ereformeed protes-geschiedkundig ver-den term „intelle-

onieme propaganda anonieme brochure. n van p e r s chowlagen inzage van de iemand, die lid was

Van meet af heb ik met de Asser beslissingen persoonlijk ingestemd. Onze regementskwes-tie was er echter een, waaraan nog wat m'ér vast zat.

Mijn eigen oogen waren dus wel open, alleen heb ik gearzeld, of we de bekende regementsaan-vulling in 1926 al moesten opnemen en in hoeverre onze Bonden hier een roeping hadden was me niet duidelijk.

Ten tweede ben ik nooit abonné van „W. en G." geweest. Al wordt je zoo'n bad toegezonden, daarom vind je er je vermaak nog niet in! Misschien dat U een en ander in „De Reformatie" met een enkel woord kunt rechtzetten, gelijk ik het in ons „Leidersblad" zal doen.

Gaarne goef ik deze nadere verklaring door.

Dr Kraan over de jongste Apeldoornsche inaugurele oratie.

In „Geref. Kbl. Maassluis etc." zegt dr E. D. Kraan: Met zijn stelling dat aan het zaligmakend geloof al-tijd het historisch vooraf moet gaan, is Prof. Wisse, naar het mij voorkomt, in tegenspraak niet alleen met zichzelf maar ook met de Schrift.

Men behoeft zich slechts voor den geest te roepen, wat de Schrift ons in het algemeen over het geloof leert, om in te zien dat de bewering van Prof. Wisse hiermee niet overeen stemt.

Ik kan voor deze gelegenheid niet beter doen, dan aan te halen, wat hij zelf vroeger in zijn Gereformeerde geloofsleer (3e druk 1911) achte de schriftuurlijke leer des geloofs te zijn.

„Het geloof is een vrucht van de wedergeboorte". (Blz. 71.)

„In de wedergeboorte is ons hart weder in de rechte verhouding tot God geplaatst, en daaruit vloeit dan ook voort, dat den wedergeborene door de verlichting des H. Geestes het rechte licht opgaat over allerlei leven en terrein, inzonderheid over de verhouding tusschen God en mensch. Deze nieuwe kennis is een kennis des geloofs." (Blz. 71.)

„Na den val richt het (geloof) zich bepaald op deze genade Gods, dat de Christus alle gehoorzaamheid heeft volbracht. Maar om dat te kunnen en te willen moet eerst de wedergeboorte vooraf gaan. Anders is het getuigenis Gods ons niet aangenaam, noch onmisbaar." (Blz. 71.)

„Het ware, zaligmakende geloof is dus niet een nieuw vermogen bij de vermogens van verstand en wil toegevoegd, maar het is eene inklevende, naar God gekeerde richting in verstand en wil. Het is een kennis, waardoor wij de beloften Gods in Christus voor waarachtig houden, en daarom en daarbij een ver-trouwen op die beloften. Nimmer echter gescheiden van elkaar." (Blz. 72.)

„Wie waarlijk voor waarachtig houdt al wat God beloofd heeft, kan dat alleen als wedergeborene." (Blz. 72.)

Naar Prof. Wisse's eigen uiteenzetting van 1911 leert de Schrift ons, dat zonder wedergeboorte geen geloof bestaan kan. Dat wij pas door en na de wedergeboorte het rechte licht hebben over allerlei terrein en leven, inzonderheid over de verhouding tusschen God en mensch. Door de wedergeboorte alleen wordt ons het getuigenis Gods aangaande den Christus aangenaam en onmisbaar. In het zaligmakend geloof pas verkrijgen ons verstand en wil de richting, die naar God is toegekeerd. Dit geloof wederom is pas de kennis, waardoor wij de beloften Gods voor waarachtig houden.

Maar thans in 1928 leert Prof. Wisse, dat aan het zaligmakend geloof niet alleen de wedergeboorte, maar ook het historisch geloof moet vooraf gaan. Hij voert hiervoor echter helaas niet één bewijspiaats uit de Schrift of een anderen bijbelschen grond aan.

Allerlei vragen doen zich hier dan ook voor. Plaatsst Prof. Wisse soms het historisch geloof na de wedergeboorte en vóór het zaligmakend geloof, dus óók als werking van de wedergeboorte? Maar dan is het historisch geloof geen historisch geloof meer, doch zaligmakend geworden; en valt het onderscheid tus-schen deze beide geheel weg.

Of plaatsst Prof. Wisse het historisch geloof tóch nog vóór de wedergeboorte? Maar dan keert dezelfde vraag terug: wat voor schriftuurlijken grond heeft hij er voor, dat er historisch geloof moet wezen, zal er ooit van zaligmakend sprake kunnen zijn? Zijn er dan volgens hem, voorwaarden voor de wedergeboorte? Kan de wedergeboorte dan alleen vallen in die zielen die aan bepaalde vereischten voldoen en die in dit geval het historisch geloof bezitten? Is het dan, naar zijn oordeel, onmogelijk, dat iemand nooit historisch geloofd heeft, dat terstond de wedergeboorte en met de wedergeboorte het zaligmakend geloof verkrijgt? Kun-nen dan met name de jonge kinderen in hun eerste levensjaren niet de wedergeboorte deelachtig zijn, om-dat zij nog niet historisch hebben geloofd?

Naar mijn inzicht zal Prof. Wisse met de Schrift in de hand, deze vragen moeilijk toestemmend kunnen beantwoorden; terwijl toch zijn krasse stelling uit zijn rede te Apeldoorn dit meebrengen zou.

Misschien — en 'tverband waarin zijn uitspraak voorkomt geeft reden om dit te vermoeden — zal Prof. Wisse zeggen, dat hij bedoelde te beweren, dat men toch eerst eenige kennis van de waarheden van het Christendom moet hebben, voordat men gelooven kan.

Maar ook met deze mogelijke opmerking staan wij nog niet op schriftuurlijken bodem.

Want volgens de Schrift — en zoo leerde Prof. Wisse het zelf ook nog in 1911 — gaat het licht ons pas op in de wedergeboorte. De kennis van den Waar-achtige, Zijn Woord en Zijn waarheid, bezitten wij eerst in en door het geloof. Of anders uitgedrukt: de zoogenaamde kennis van het zoogenaamd historisch geloof is wezenlijk principieel onderscheiden van die van het zaligmakend. En indien dit waar is, laat zich ook niet denken, waarom het historisch geloof vooraf zou moeten gaan.

En ook met de afzonderlijke teksten der Schrift kun-nen wij de stelling van Prof. Wisse niet rijmen. Ge-woonlijk worden voor het historisch geloof aangehaald plaatsa als Hand. 26:27, Jac. 2:19, enz. Ook Prof. Wisse noemde deze in zijn boekje van 1911. (Blz. 73.) Maar ook hier is weer dezelfde moeilijkheid. Is het nu werkelijk schriftuurlijk om te leeren, dat een geloof als van Agrippa (Hand. 27:27), of zelfs een duivelen-geloof dat doet sidderen (Jac. 2:19), vooraf moet gaan, zal er van zaligmakend geloof sprake kunnen wezen? De Schrift zelf zegt dit toch op niet ééne plaats.

Aan Prof. Wisse zij vriendelijk verzocht, nader in het licht te willen stellen, welke schriftuurlijke gron-den hij heeft voor de stelling, die ik in dit en het voor-afgaande artikel besprak.

Ik ben het met hem eens, dat er in de prediking ook plaats kan wezen voor een apologetisch element. Maar hij zal van zijn kant het met mij eens wezen, dat de prediking nog eerder zuiver schriftuurlijk dan apolo-getisch moet wezen; en dat vóór alles de eisch gaat, dat zij de waarheden, die God ons openbaarde in Zijn Woord, zuiver en schriftmatig heeft uiteen te zetten. En onder deze waarheden bekleedt toch zeker die aan-gaande het geloof een zeer voorname plaats.

Een „kankerbuil van ons moderne leven".

In „De Hervorming" (vrijzinnig) geeft dr G. H. v. Senden een verkort excerpt uit een boek van Leopold

Ziegler, „Zwischen Mensch und Wirtschaft". Daaraan ontleen ik deze passage:

„Heden ten dage maakt de industrie als zoodanig zich meester van den in den mensch instinctief aanwezigen wensch naar opwindend en prikkelend (wiens vervorming in vroegere meer religieuze tij-den op heel wat edeler wijze geschiedde). Die wensch, die des te elementairer doorbreekt, naar mate de massalisering der ardevolken voortgaat, verkrijgt nu zijn vervulling door de versnelde wisseling van alle indrukken der naaste omgeving, zooals die in het kapitalistische tijdperk met den voortgang der goederenproductie en -consumptie noodzakelijk verbonden is. Daarbij is het beste in het bijzonder aan drieërlei te denken, dat voor deze stelselmatische kunst-matige opwekking van behoeften in het bijzonder karakteristiek is: ik bedoel in de eerste plaats den z.g. boom, of hetgeen tegenwoordig aan propaganda en reclame gedaan wordt tot vermeerdering van den omzet van waren; in de tweede plaats de bijna vol-komen onderwerping der geheele productie aan de ongeschreven wet der mode; in de derde plaats de doelbewuste industrialisering van iedere denk-bare wijze om de massa te onderhouden, te verstrooien en te amuseeren.

10. Men vertaalt het engelsche woord boom door luid gonzen of in het algemeen door zich met geruisch voortbewegen. Wat beteekent dit? Dat de boom met alle uitgezochte en onuitgezochte middelen van aanprijzing en marktgeschreeuw het erop zet den begrensden kooplust van den verbruiker aan het onbegrensde aanbod van den verkooper zooveel als maar mogelijk is aan te passen. In welke afgelegen plaats der Alpen of der steppe de mensch van dezen tijd daarom ook zou mogen vluchten — hem volgt dat opdringerige lokken en verleiden der moderne waren op den voet. Alles wat het blinde eroplos-producereen van ontketende winstbegeerte op de markt slingert, moet aan den man, nog meer aan de vrouw gebracht worden. Het is de taak van den boom ruilwaren tot gebruikswaaren om te liegen, ook als het om den domsten zwendel van de wereld gaat. En waarachtig! — de boom volbrengt dit kunst-stukje, doordat hij alle levend gevoel voor wezenlijk en onwezenlijk, heilzaam en schadelijk, smakvol en smakeloos door zijn onafgebroken trommelvuur van overdrijvingen volledig overdondert en ten slotte zelfs doodt; doordat hij het in ieder menschelijk wezen ingeplant onderscheidingsvermogen eerst tegenover de goederen volledig vernietigt, maar dan ook in het algemeen tegenover ieder voortbrengsel der cultuur, tot de hoogste geestelijke werken van het genie toe. Dag aan dag boort de boom in de onbeschermden oogen van den wandelaar zijn schelle reclamebeelden en zijn schreeuende firmamenen: en erger nog, duizendmaal erger! verblindt hij nacht aan nacht deze zelfde oogen door zijn kleurige licht- en vlammeentekens, die aan troosteloze muurruimen in geluidloze razernij op- en wederom uitlaaien. Zooals het voortdurend oogengeru van den boom onophoudelijk bergen en wouden, steppen en vel-den, bij dag uit het bewustzijn van den grootstedeling verdringt, zoo brengt hij bij nacht zelfs den hemel met zijn sterrebeelden en melkweg tot verdwijnen in de knetterende salvo's van kunstlicht, dat de goedkoopste margarine, het nieuwste blanketsel aanbeveelt. Is het de menigte toeschouwers soms om weldadige bezigheid voor hun zintuigen te doen ge-weest? Nu, de boom verheft het bewustzijn dezer menigte meer en meer tot een toestand van over-matig wakker zijn, die haar vitaliteit ten laatste moet verteren en uitputten. Hetzelfde publiek, welks zintuigen iedere kleinste verandering in zijn blikveld registreeren, blijft afgestompt en ongevoelig tegen-over de zwaarste schokken in de diepten der menscheid — offer niet zoozeer van zijn vitale behoefte naar wisseling van prikkeling en ontspanning, maar van den boom, die deze behoefte hotweg onderwerpt aan de oekonomische eischen van het kapitalisme.

20. Maar nog krasser dan deze boom grijpt intus-schen de tweede maatregel in de zielsgesteldheid der moderne massa's in. Zij bestaat voornamelijk daarin langzamerhand alle voortbrengselen der industrie, en gelijk wij zien zullen, niet van de industrie alleen! aan die verwonderlijke stijfswisseling te onderwerpen, die tot nu toe in de gedaante der mode meest allef dingen als kleeding, haardracht, enz. betroffen heeft. Nu echter komt het juist met het revolutionair ka-rakter van het kapitalisme en zijn werkmiddelen overeen, als het deze stijfswisseling aan al zijn pro-ducten oplegt, ja, als het zo tot alles uitstrekt wat in den eigenlijken zin van het woord in het geheel niet meer een industrieel product, maar iets van geeste-lijken aard is.

Wie de praktijk der hoogkapitalistische productie werkelijk begrepen heeft, zal zich daarom niet over-matig erover verwonderen, dat de moderne industrie waren van hoogste duurzaamheid dikwijls in het geheel niet meer op de markt brengt en b.v. som-mige soorten duurzame weefsels opzettelijk met dra-den doorschiet, die deze duurzaamheid verminderen, integendeel het verslijten bevordert. Gelijk de tekstiel-industrie gaat iedere andere industrie te werk, die zichzelf door maar steeds aan te komen met nieuwe, nieuwere, nieuwste, allernieuwste modellen in de he-ftigste concurrentie wikkelt en door zuik een toch eigenlijk recht belachelijk doen al het nauwelijks ont-stane al weer verouderd en onbruikbaar doet schijn-en. Verwierf in den „goeden ouden tijd" de ver-bruiker een verbruiksgoed met het voornemen dit zoo mogelijk levenslang te gebruiken, de kapitalistische bedrijfsvorm duldte binnen haar gebied eenvoudigh niets, wat op duurzaamheid lijt. Duurzaamheid, zoo mogen wij wel zeggen, is die waarde van door den mensch vervaardigde dingen, welke dit systeem op de meest besliste wijze uitsluit. Wie tegenwoordig een hemd, een costuum, een paar schoenen koopt, zal spoedig verplicht zijn een hemd van iets ander mode, een costuum van iets andere snit, een paar schoenen van iets andere kleur en vorm te kopen. Juist zoo met meubilaar, pinno's, auto's, huizen, — wat aan